

# Сумісництво

Суспільно-трудова діяльність громадян здійснюється на основі укладення з роботодавцем трудового договору про виконання визначеної трудової функції. Разом із тим, уклавши такий договір, працівник, здійснюючи подальшу реалізацію свого права на працю, може укласти ще кілька угод про виконання різнорідних трудових функцій.

Відповідно до ч. 2 ст. 21 КЗпП України працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях або у фізичної особи. Це дозволяє працівникам, крім основного трудового договору, укладати трудові договори про роботу за сумісництвом. Соціальна мета явища сумісництва - надати працівникам широку можливість у виборі сфери застосування своїх здібностей до продуктивної праці, забезпечити найбільш повне задоволення їхніх прагнень у царині праці.

Правове регулювання роботи за сумісництвом працівників державних підприємств здійснюється постановою Кабінетом Міністрів від 3 квітня 1993 р. № 245 та Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, затвердженим наказом Мінпраці України, Мінюстиції України, Мінфінансів України від 28 червня 1993 р. № 43. На час прийняття і дії цих нормативно-правових актів відповідно до Закону України "Про власність" від 7 лютого 1991 р. № 697-ХІІ (втратив чинність на підставі Закону України № 997-V від 27 квітня 2007 р.) до державної власності належали загальнодержавна власність і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальна власність). Зазначені нормативно-правові акти врегульовували питання роботи працівників на умовах сумісництва як на державних (комунальних) підприємствах, так і в державних (комунальних) установах, організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів. Хоча і відбулися зміни у визначенні поняття державної власності, зазначені нормативно-правові акти до внесення в них відповідних змін врегульовують питання роботи на умовах сумісництва в установах, організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів.

Слід зауважити, що у сфері недержавної форми власності сумісництво взагалі не регламентується (є тільки дозвіл на роботу за сумісництвом, установлений ст. 21 КЗпП України, порядок же прийняття на роботу й умови праці за сумісництвом регламентуються загальними нормами трудового права, якщо інше не передбачено законодавством).

Сумісництвом є виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або на іншому підприємстві або у фізичної особи. Отже, розрізняють сумісництво: а) внутрішнє (за основним місцем роботи) і б) зовнішнє (на іншому підприємстві, установі, організації). Якщо працівник не має основного місця роботи, він не може бути прийнятий на роботу за сумісництвом. Законодавство про працю не дає чіткого визначення,

що таке основна робота, натомість у п. 1.1 інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників встановлено, що трудові книжки ведуться тільки за місцем основної роботи. Зважаючи на те, що робота за сумісництвом виконується у вільний від основної роботи час, працівник державного підприємства не може виконувати водночас (наприклад, з 9-00 до 18-00) роботу як за основним місцем роботи, так і за місцем роботи по сумісництву.

Для роботи за сумісництвом згоди роботодавця за місцем основної роботи не потрібно, проте необхідно враховувати, що законодавством, колективним договором або угодою сторін можуть вводитись обмеження на роботу за сумісництвом. Так, Закон України "Про статус народного депутата України" забороняє заняття іншою трудовою діяльністю Голові Верховної Ради України, його заступникам, головам постійних комісій, керівникам інших постійних органів Верховної Ради України та народним депутатам, які працюють на постійній роботі у Верховній Раді, за винятком викладацької та творчої роботи. Згідно із Законом України "Про судоустрій і статус суддів" суддя не має права поєднувати свою діяльність з підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Закон України "Про прокуратуру" забороняє сумісництво служби в органах прокуратури з роботою на підприємствах, установах і організаціях, а також із будь-яким підприємництвом, за винятком наукової та педагогічної діяльності. Закон України "Про державну службу" особа, яка вступає на державну службу, зобов'язана до призначення на посаду державної служби вийти зі складу виконавчого органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі або територіальній громаді, та представляє інтереси держави або територіальній громаді в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), припинити іншу оплачувану або підприємницьку діяльність, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту. Закон України "Про альтернативну (невійськову) службу" забороняє громадянам, які проходять альтернативну службу, працювати за сумісництвом та займатися підприємницькою діяльністю. Згідно з Положенням про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій керівники державних підприємств, установ, організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (цехів, відділів, лабораторій) та їх заступники не мають права працювати за сумісництвом (за винятком наукової, викладацької, медичної та творчої діяльності). Певні обмеження на роботу за сумісництвом (зокрема, і на підприємствах недержавної форми власності) можуть бути також введені колективним договором та угодою сторін (трудовим договором, оскільки він є угодою між працівником і

власником, тобто угодою сторін щодо взаємних прав і обов'язків - на період дії відповідного трудового договору). Керівниками державних підприємств разом із профспілковими комітетами можуть запроваджуватися обмеження на сумісництво щодо працівників окремих професій та посад, зайнятих на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, додаткова робота яких може призвести до наслідків, що негативно позначаються на стані їхнього здоров'я та безпеці виробництва. Обмеження також поширюються на осіб, які не досягли 18 років, та вагітних жінок.

Обмеження на роботу за сумісництвом стосуються і працівників, основним місцем роботи яких є державне підприємство (незалежно від того, на державному чи недержавному підприємстві вони виконують роботу за сумісництвом), і працівників, що стають до роботи за сумісництвом на державне підприємство (незалежно від того, з державним чи недержавним підприємством працівник уклав раніше трудовий договір про основну роботу).

Не є сумісництвом:

1. Літературна робота, яка оплачується з фонду авторського гонорару.
2. Технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці.
3. Педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік.
4. Виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць із разовою оплатою праці.
5. Керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та навчальних закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництвом кожним аспірантом; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік.
6. Проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці.
7. Робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників по короткостроковому навчанню кадрів на підприємствах і в організаціях.
8. Робота без обіймання штатної посади на тому самому підприємстві, в установі, організації; виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків по завідуванню кабінетами, лабораторіями і відділеннями; педагогічна робота керівних та інших працівників навчальних закладів; керівництво предметними та цикловими комісіями; керівництво виробничим

навчанням та практикою учнів і студентів; чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу та ін.

9. Переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств.

10. Організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп у системі туристично-екскурсійних установ профспілок.

11. Інша робота, яка виконується за умови, що на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці за основну та іншу роботу не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи.

12. Виконання обов'язків, за які встановлена доплата до окладу (ставки) в процентах або гривнях.

Виконання робіт, зазначених у пунктах 1,9, 10, у робочий час не допускається. Виконання робіт, зазначених у п. 8, здійснюється залежно від характеру робіт як в основний робочий час, так і за його межами. Виконання робіт, зазначених у пунктах 2-7, допускається в робочий час з дозволу керівника державного підприємства без утримання заробітної плати.

Тривалість роботи за сумісництвом на державних підприємствах не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. При цьому загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу. Вискокваліфікованим спеціалістам дозволяється за погодженням із роботодавцем здійснювати педагогічну діяльність у вищих навчальних закладах та навчальних закладах (підрозділах) підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів за сумісництвом у робочий час до чотирьох годин на тиждень із збереженням за ними заробітної плати за місцем основної роботи. Оплата праці сумісників здійснюється за фактично виконану роботу. При встановленні сумісникам із погодинною оплатою праці нормованих завдань на основі технічно обґрунтованих норм оплата провадиться за кінцевими результатами за фактично виконаний обсяг робіт. Тобто незалежно від того, який розмір заробітної плати та надбавки, доплати працівник одержує за основним місцем роботи, за виконання обов'язків по іншій посаді на умовах сумісництва йому встановлюється оплата відповідно до цієї посади, у тому числі можуть встановлюватися надбавки за складність і напруженість у роботі.

Відпустка на роботі за сумісництвом надається одночасно з відпусткою за основним місцем роботи. Запис у трудову книжку відомостей про роботу за сумісництвом провадиться за бажанням працівника роботодавцем за місцем основної роботи.

Відповідно до ст. 4 Закону України "Про зайнятість населення" до зайнятого населення належать особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств), проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за

кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, що навчаються за денною формою у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах та поєднують навчання з роботою. До зайнятого населення не належать іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і зайнятість яких пов'язана із забезпеченням діяльності іноземних посольств і місій або виконанням своїх професійних чи трудових обов'язків перед роботодавцем-нерезидентом.

Відповідно до ст. 7 КЗпП України додаткові (крім передбачених у ст. 41 КЗпП) підстави для припинення трудового договору деяких категорій працівників за певних умов встановлюються законодавством. Звільнення з роботи за сумісництвом провадиться з підстав, передбачених законодавством, а також у разі прийняття працівника, який не є сумісником, чи обмеження сумісництва у зв'язку з особливими умовами та режимом праці без виплати вихідної допомоги. Уразі звільнення працівника за вказаною підставою у наказі (розпорядженні) про звільнення робиться посилання на ст. 7 КЗпП України та п. 8 Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій. Аналогічні записи вносяться до трудової книжки працівника.

Головний державний інспектор

І.Заєць